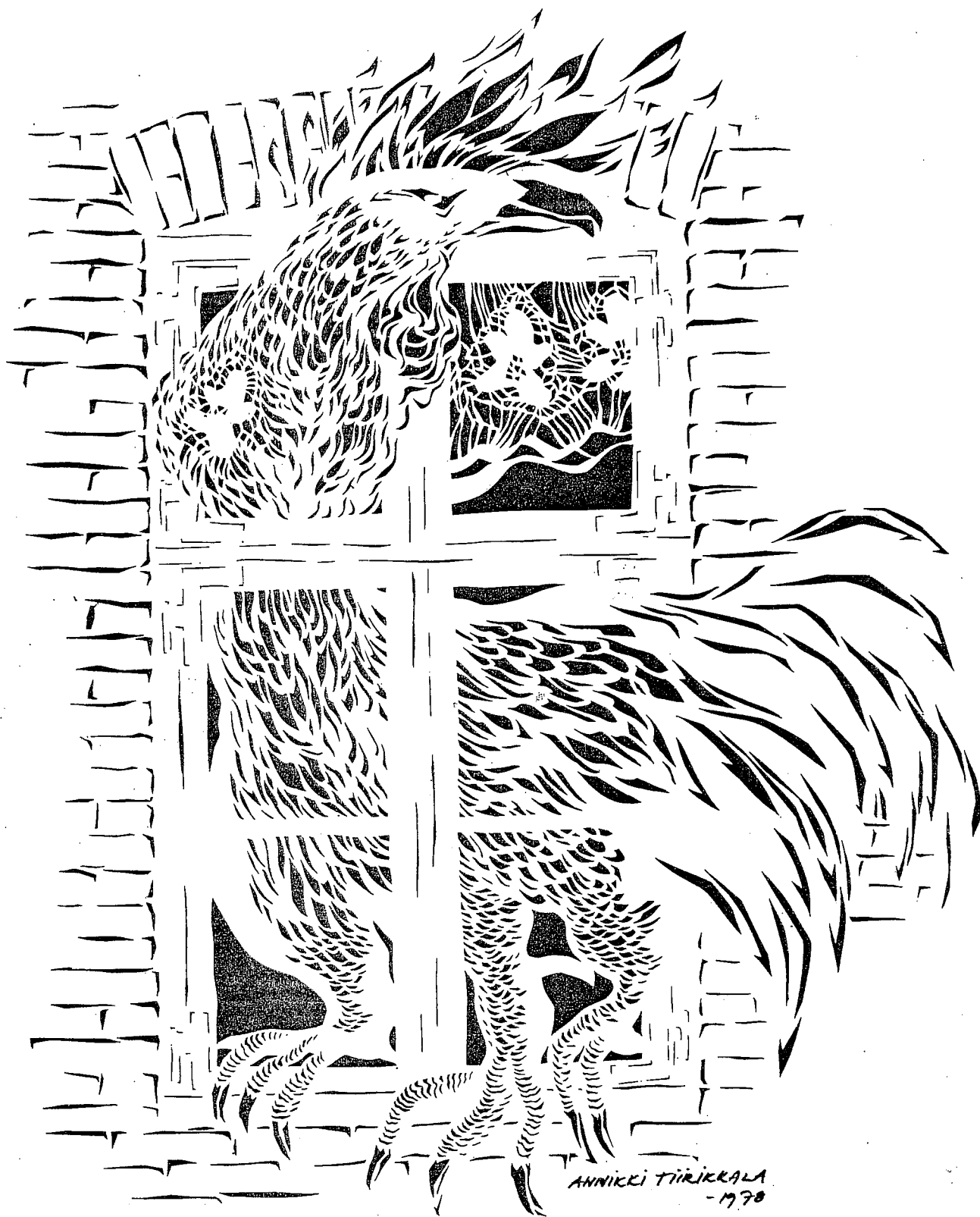

Ole Tooby

ANNIKKI TIIRIKKALA
- 1970

ROLIG papir

Hverdagsskrift i
anledning af ROLIGs
femårsjubilæum

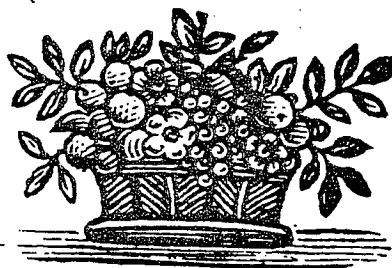
Skrevet af eksterne
sympatisanter og
interne ro-ligister

18 | 80

Roskilde universitetscenter
Lingvistgruppen
Institut VI og VII.

ROLIG-papir 20
Roskilde universitetscenter
Lingvistgruppen

Hverdagsskrift

ROLIG-papir is a series of working papers written by members of ROLIG, the linguistic circle of Roskilde University. Readers are invited to comment on or criticize the papers. The papers appear irregularly. They are available from the authors or from ROLIG, Roskilde universitetscenter, Postbox 260, DK-4000 Roskilde, Denmark.

Roskilde universitetscenter
Januar 1980

Ole Togeby

EN GENERISK ORDARBEJDER

Kære læser.

Tegn en arbejder, en socialarbejder og en lærer NU !

Hov, stop! Læs ikke videre før du har tegnet en arbejder, en socialarbejder og en lærer. Prøv også at tegne dem selv om du kender opgaven i forvejen. Det lille forsøg kan nemlig kaste lys over mange ever greens blandt sprogvidenskabens problemer: spørgsmålet om forholdet mellem sprog og tanke, spørgsmålet om forholdet mellem sprog og samfund og spørgsmålet om forholdet mellem sprog og virkelighed. Så det ville jo være ærgerligt hvis du ikke var med. (Opgaven har jeg lånt af Pil Dahlerup ved personal communication som det hedder.)

oOo

Jeg er i besiddelse af de tegninger som 30 tilfældige personer har lavet som svar på denne opgave. Det er studenterne på et hold jeg underviste i "kønssprog" som har samlet materialet ind. Men der var ingen af dem der ville bearbejde det, derfor gør jeg det her nu.

Hvis man ser på de tegninger folk har lavet, giver de efter min mening støtte for en række påstande om sprog, samfund og bevidsthed: I relevansstrukturen i folks bevidsthed spiller ideen om kønsforskelle en større rolle end sprogets ordforråd tildeler den. Forestillingen om mænd spiller en større rolle end forestillingen om kvinder og det skyldes flere forhold: sprogbrugen (generisk han), det samfund som bevidstheden afspejler og sprogbrugernes (mænds) eventuelle interesse i at en sådan relevansstruktur er almindelig udbredt.

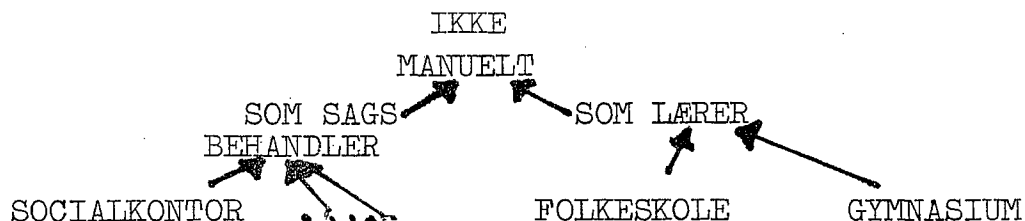
For at kunne hævde at ideen om kønsforskelle spiller en større rolle i relevansstrukturen i folks bevidsthed end sprogets ordforråd tildeler denne ide, så må jeg forudsætte en tilfredsstillende løsning på en række teoretiske problemer. Re-

levansstruktur forestiller jeg mig - efter Jesper Hermann og Frans Gregersen: Gennem Sproget, 1978 side 108 - som en bestemt organisering af det lager af viden som enhver sprogbruger har. I lageret kan organiseringen skifte således at det bliver lettest tilgængeligt som i situationen er mest relevant. Organiseringen af relevansstrukturen skifter altså efter personens stilling i samfundet, personens baggrund, hensigt og den situation personen er i.

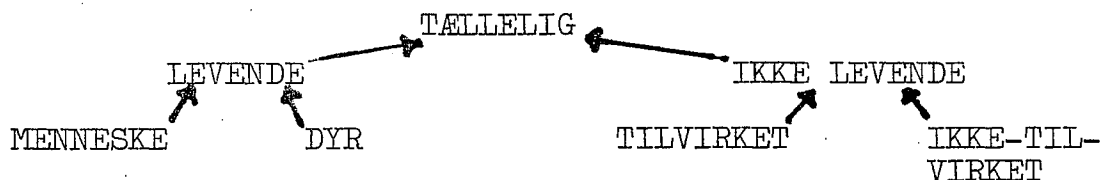
For at kunne tolke resultaterne fra forsøget må man derudover antage at den viden personerne har på lager foreligger i en form der hverken er identisk med ord der kan siges eller skrives, eller med billeder der kan tegnes, men i en form der kan udtrykkes enten ved ord eller billeder. Forskellen pådisse to måder at udtrykke bevidsthed på skal jeg komme tilbage til. Denne neutrale form som viden er oplagret i antager jeg er som semantiske komponenter - som jeg i det følgende vil markere ved STORE BOGSTAVER. (Semantiske komponenter kan jeg selvfølgelig kun skrive om ved at kalde dem ved navne der til forveksling ligner ord, det er de også, men i et kunstigt sprog oprettet til formålet og med helt andre regler end normalsproget. Det skal ikke tages for mere end et hjælpemiddel til at kunne omtale nogle fænomener som er svære at tale om uden.)

Fx kan ordet socialarbejder siges at bestå af komponenterne: PERSON + SOM ARBEJDER + I DET DANSKE SOCIALVÆSEN + IKKE MANUELT + SOM SAGSBEHANDLER, mens ordet arbejder kan siges at bestå af komponenterne: PERSON + SOM ARBEJDER + FOR LØN + MANUELT.

Man kan nu tænke sig at der kan være to forskellige forhold mellem komponenter som er lagret i bevidstheden: Enten kan man kun tænke sig den ene komponent hvis den anden er til stede. Fx kan man kun tænke sig komponenten SOM SAGSBEHANDLER hvis man har komponenten IKKE-MANUELT. Man kan ikke tænke sig noget ord der betød 'manuel sagsbehandling'. På grund af denne relation mellem komponenter i lageret er der visse grænser for hvorledes komponenterne kan være organiseret. De komponenter hvorimellem der er en sådan forudsætningsrelation vil nemlig altid være organiseret i et hierarki eller en pyramide med det forudsatte øverst:

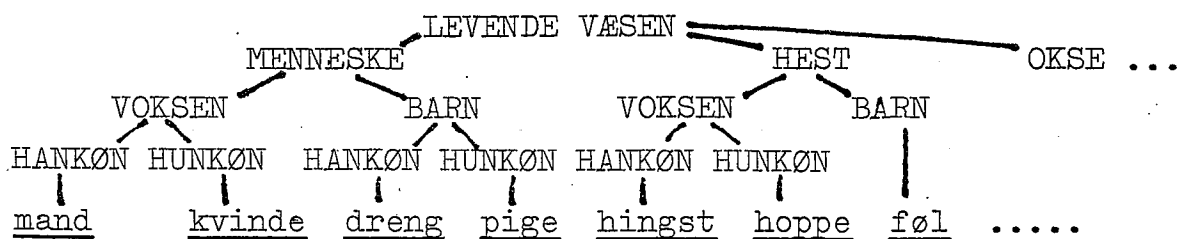

Og et eksempel på et nødvendigt hierarki fra et andet område:

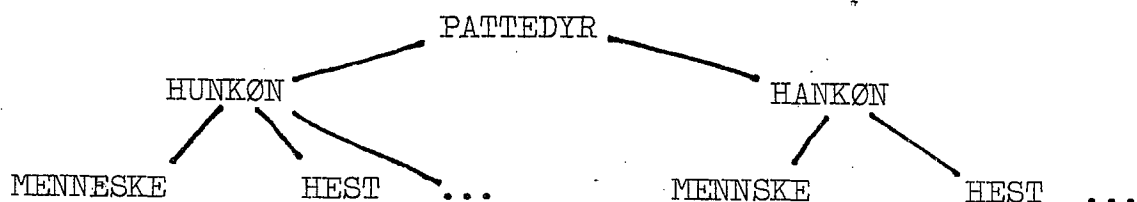
Eller også kan forholdet mellem komponenter være det at de kan variere frit i forhold til hinanden. Det kan man kalde krydsklassifikation. Fx kan SOM ARBEJDER og SOM IKKE ARBEJDER variere frit med I DET DANSKE SOCIALVÆSEN og I DET PRIVATE ERHVERVSLIV. Det ene forudsætter ikke det andet. Inden for det område af semantiske komponenter som opgaven handler om, er de fleste komponenter krydsklassificerede således at et fuldstændigt lager over hvad personer ved ikke blot skulle være 2 og 3 dimensionelt (HANKØN:HUNKØN, SOM ARBEJDER: SOM IKKE ARBEJDER, I DET OFFENTLIGE: I DET PRIVATE), men også med uendelig mange dimensioner eftersom man tilføjer flere modsætningspar (MANUELT:IKKE-MANUELT).

Der er grund til at antage at et lager med uendeligt mange dimensioner ville være alt for besværligt at finde oplysninger i. Derfor kan man også antage at lageret på krydsklassificerede områder er organiseret i en pyramide ikke på grundlag af forudsætningsrelationer mellem komponenterne, men på grundlag af hvilke der er relevante for personen i den givne situation. Det mest relevante i toppen af pyramiden. Fx kunne man tænke sig en pyramide der så således ud:

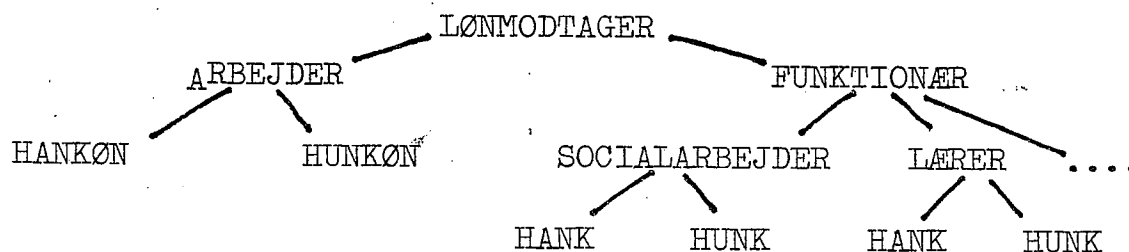
Netop forekomsten af abstrakte ord som voksen og barn som bruges om mennesker men ikke om dyr tyder på at denne er en

almindelig relevansstruktur. Men man kan finde andre, fx:

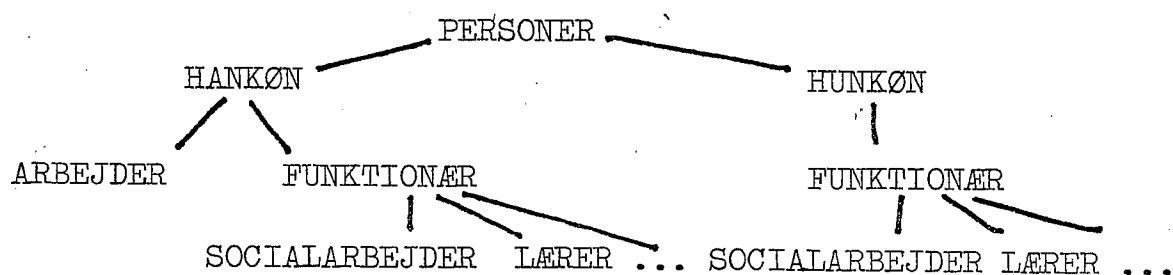

Det er en relevansstruktur der hænger sammen med brugen af ord som hunnen og hannen, fx i Hos pattedyrene føder hunnen levende unger. Ordet unger hører netop til det sidste hierarki i modsætning til børn.

Min første påstand om hvordan resultatet af tegneforsøget skal tolkes kan nu formuleres præcist således: Selv om de brugte ord synes at indicere en relevanspyramide som denne:

Så synes billederne at vise at de er tegnet på baggrund af denne relevansstruktur:

Påstanden er altså den at kønsforskelle spiller en meget fremtrædende rolle i folks bevidsthed og at dette ikke skyldes sprogets eller ordforrådets opbygning. Man kan illustrere denne påstand med en oplevelse jeg ofte har og som jeg har ladet mig fortælle at andre også har. Hvis man går på gaden og ikke kan se hvad køn en forbipasserende har, må man blive ved at fikser på personen indtil man har dannet sig en op-

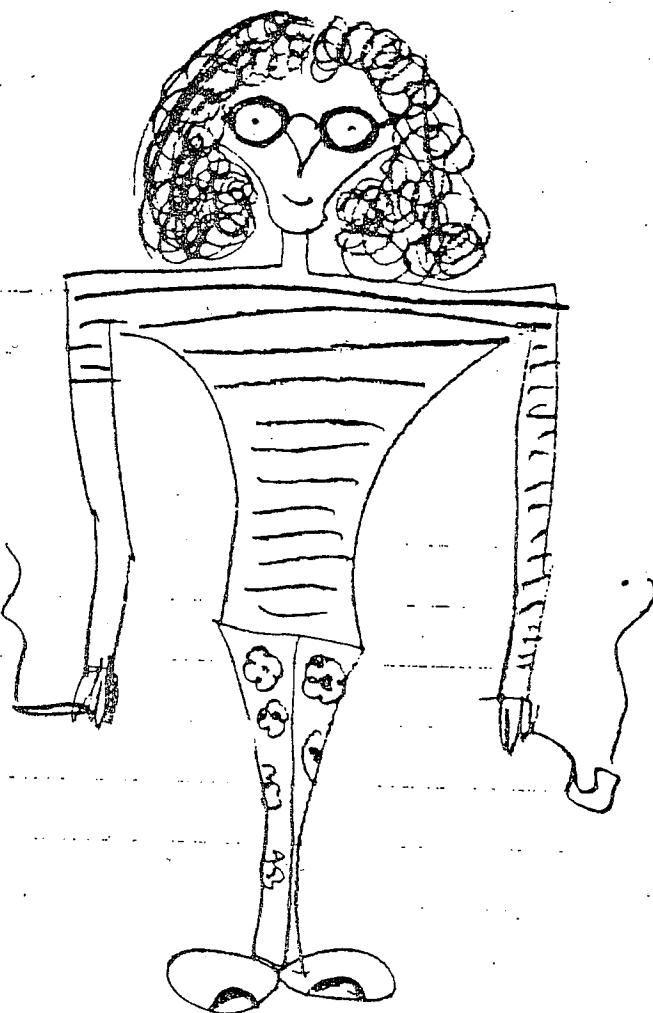
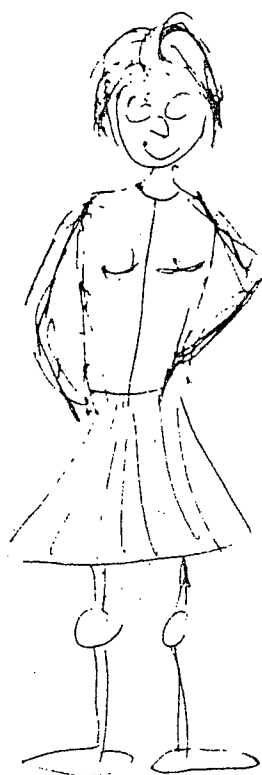
fattelse. Det gælder fx også hvis man ikke kan se om de er børn eller voksne (dværge), men ikke hvis man ikke kan se hvad stilling de nok har eller hvis man ikke kan se hvilken farve øjne de har.

Kære læser ! tegnede du 3 kønnede personer da du skulle tegne en arbejder, en socialarbejder og en lærer; eller tegnede du 3 kønsløse personer? De fleste tegner nok kønnede personer. Af de 105 tegninger af personer som jeg har talt op var 75% tegnet således så man tydeligvis kunne se hvilket køn personen havde. Det var jo ellers muligt for tegnerne at tegne personer der kunne genkendes som havende en bestemt stilling uden at personens køn blev angivet. Fx kunne man tegne 3 pindepersoner med henholdsvis en spade, et arkiv og en tavle - som én har gjort.

1.

Som det i det sproglige udtryk for relevansstrukturen ved abstraktion i en bestemt retning er muligt at tale om mænd og kvinder uden at omtale deres stilling, eller om arbejdere og lærere uden at nævne deres køn, således er det muligt i det billedmæssige udtryk for relevansstrukturen at gøre det samme. Det er heller ikke på nogen måde sværere at udtrykke komponenter som MANUELT eller I DET DANSKE SOCIALVÆSEN i billedkoden end det er at udtrykke HANKØN og HUNKØN i den. Det kan man se ved at betragte hvordan kønsforskellene markeres i billederne. Det er således påfaldende hvor mange af de mænd der optræder der har skæg eller ryger. Af de 51 tegninger der forestiller mænd, viser de 10 rygende mænd og de 14 skæggede mænd.

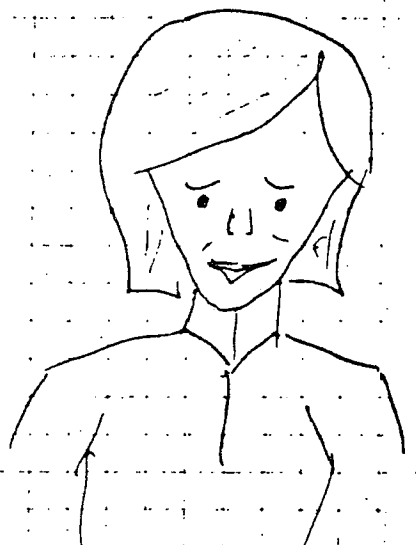
Af de 24 tegnede kvinder har de 14 tydelige tegnede bryster, og de 10 kjole på. Det er på denne måde tegnerne angiver komponenterne HANKØN og HUNKØN i billedkoden.

Forskellen på personernes stilling blev i billedsproget udtrykt ved lignende midler. Af de 31 tegnede arbejdere havde de 10 en spade eller kost, de 10 hjelm eller kasket, 5 overalls, 8 øl, værktøj eller spand. Af de 33 lærere havde 6 en bog, 5 en pegepind og 3 en taske. Og af de 31 socialarbejdere havde 7 kittel, arkiv, børn eller legetøj. (Når jeg på trods af de få markeringer på socialarbejderne ved at de skal være det, skyldes det dels udelukkelsesmetoden, dels at folk havde skrevet det nedenunder hver tegning.)

Pointen er at der ikke er nogen væsensforskel på de midler tegnerne har til rådighed for at udtrykke stillingskategorier og de midler de kunne udtrykke kønsforskelle med. Når der derfor i tegningerne markeres kønsforskelle oftere end stillingsforskelle, kan det ikke skyldes billedkoden, men det må skyldes den relevansstruktur som komponenterne er organiseret efter i folks bevidsthed.

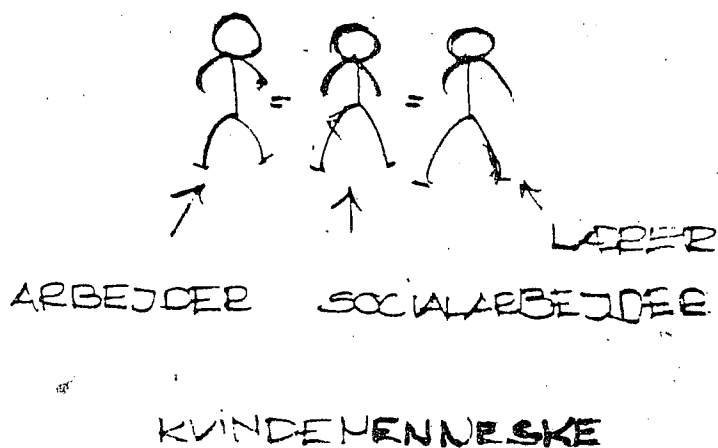
Hvordan forholder det sig nu med de 25 tegnede personer som man må kalde ukønnede? Det er ikke almindeligt at opgaven er løst som i tegning 1, hvor stillingen er markeret på billedet uden at kønnet er markeret. I nogle tilfælde har personen vist forsøgt at tegne en kønnet person, det er bare ikke lykkedes på en sådan måde at jeg med sikkerhed kan afgøre hvad køn det er:

3.

I andre tilfælde har tegneren bevidst gjort oprør mod denne fremprovokering af fordomme og har enten ikke tegnet forskel på de 3 personer, eller også bevidst tegnet tvetuller af den specielle slags som er det ene køn på den ene halvdel og det andet på den anden:

4. VI ER ALLE LIGE!!!

Disse sidste to eksempler er efter min mening et yderligere indicium for det rigtige i min påstand om at kønskategori- en spiller en fremtrædende rolle i bevidstheden. Tegnerne er her blot blevet opmærksomme på det og reagerer mod opgavens ud- fritten af fordomme. Men netop det at man reagerer mod det, er bevis for at det eksisterer.

oOo

Som man kunne se kan man i billedkoden udtrykke sig både abstrakt, dvs så man ser bort fra visse af de krydsklassifi- cerede komponenter, og konkret - og derved ligner billed- koden sprogkoden. Der er imidlertid også forskel på de to koder, en forskel som har betydning i tegneopgaven. Logiske relationer mellem to størrelser kan kun udtrykkes i sprog- koden, ikke i billedkoden. Logiske operationer eller relatio- ner er: nægtelse (ikke), implikation (hvis...så), alternation (enten ...eller), ækvivalens (det samme som) og kvantificering (enhver, en, nogle, alle). I sproget kan man fx sige: at jeg så en specialarbejder implicerer at jeg så en arbejder. Men man kan ikke tegne at det ene billede implicerer det andet. Man kan ikke tegne at noget ikke er tilfældet (at sætte et kryds over er ikke at tegne det), og man kan ikke tegne det der med ord hedder enhver eller alle eller én.

Dette sidste har betydning i forbindelse med den opgave der blev stillet i 1. linje: tegn en arbejder, en socialar- bejder og en lærer. Formerne en arbejder, en ... er uspeci- fik ubestemt form af navneordet og det er en form for eksis- tenskvantifikation (der eksisterer et x, således at x er en arbejder), og kvantifikationer kan ikke udtrykkes i bil- ledkoden. Mens man i sproget altså har et udtryk (en/et) der udtrykker 'en eller anden, den ene eller den anden , bare en', så kan man i billedkoden kun tegne enten den ene eller den anden. Derved tvinges man i billedkoden til nogle valg som man ikke behøver at tage i sproget.

Jeg nævner disse ting for at kaste lys over en travet in- den for diskussionerne om sexistisk sprog, nemlig brugen af generisk han. Generisk form er den hvormed man henviser til hver enkelt af en art, fx en lærer har en uddannelse fra et seminarium, eller læreren planlægger hvad der sker i hver en-

kelt time. Her omtales ikke specifikke lærere, men hvad der gælder hver enkelt af alle de forskellige lærere som findes. Hvis man nu senere i teksten skal henviser til denne generiske lærer, så er det en udbredt vane at bruge han - selv om man hermed også vil henviser til hver enkelt af de kvindelige lærere. Et par autentiske eksempler:

Læreren har ikke i tilstrækkelig grad gjort sig klart, hvilke forudsætninger hans elever har. Han er måske...

Det centrale uddannelsesråd:

Modersmålsundervisning s.27.

De fleste love er formuleret således, og mest absurd bliver det i ægteskabsloven hvor der i sagens natur er tale om to forskellige køn:

En ægtefælle har ret til skilsmisse når den anden har stræbt ham efter livet eller gjort sig skyldig i mishandling af ham...

Ægteskabsloven § 39.

I disse eksempler er det meningen at han skal referere til en lærer eller til en ægtefælle.

Rent lingvistisk har man forsøgt at forklare det som et eksempel på fænomenet participation eller vikariering. Et udtryk med mere abstrakt betydning (fx infinitiv at spise) kan vikariere for et udtryk med mere konkret indhold (fx imperativ spis, eller optativ spise) under visse betingelser (fx i opfordringer til børn: ikke spise med fingrene) eller altid (fx alle steder hvor optativ forekommer: fanden æde mig).

Participation eller vikariering er således et rent sproginternt forhold som man ikke skal tage moralsk stilling til.

Herimod kan man for det første indvende at der ikke er fuld parallelitet mellem spise-eksemplet og han-eksemplet. Ved spise forekommer det mig at det er den abstrakte form der vikarierer for den konkrete, mens det ved han er den konkrete der vikarierer for den abstrakte.

For det andet er det en almindelig regel at anaforisk henvisning (dvs. henvisning til et tidligere led i teksten) kun kan ske hvis det henvisende led er mere abstrakt end det led der henvises til. Man kan således sige: Der kom en mand, men

denne person var ikke kendt af nogen af de tilstedeværende. Derimod kan man ikke sige: Der kom en person, men denne mand var ikke kendt af nogen af de tilstedeværende. For i dette sidste tilfælde er mand mere konkret end person som er mere abstrakt, og så kan man ikke ved bestemt form (denne mand) forudsætte bekendt at personen er hankøn. Den almindelige brug af pronominer kan ses som et særtilfælde af denne generelle regel om anaforisk henvisning: Der kom en kvinde, men hun var ikke kendt af nogen af de tilstedeværende. hun er mere abstrakt end kvinde.

Denne generelle regel om at anaforisk henvisning kun kan ske til det mere abstrakte er brudt i eksemplerne ovenfor: læreren ...han, ægtefællen...han. Det er altså ikke noget ganske naturligt og almindeligt i sproget at man bruger han til anaforisk henvisning til generisk form - i stedet for vedkommende. På den anden side er det måske netop dette brud på reglen om anaforisk henvisning der er et argument for at ordet han må opfattes som 'vedkommende'. Ellers ville man ikke kunne forstå henvisningen.

Man kan sige at det er en mangel ved sproget at det ikke har et kønsneutralt pronomen til henvisning til generiske former, men man kan også formulere det således at sprogbrugeren i dette spørgsmål har samme muligheder i sprogkoden som i billedkoden.

Man må nemlig i denne forbindelse gøre sig klart at det ikke blot er et interessant sprogligt problem som lingvister kan tumle med, men også et pragmatisk problem. Man kan sammenligne det med paradoksproblemet. Det har længe været betragtet som et logisk eller sprogligt problem at man kan sige: Dette er den mand der barberer de mænd i byen der ikke barberer sig selv. Er det nu sandt at han barberede sig selv? Og så kunne man spinde en ende om definitive beskrivelser og klassen af alle klasser som er medlemmer af sig selv. Men det er også et pragmatisk problem af alvorligere karakter i det tilfælde en overordnet befaler en menig: Barber alle de mænd i lejren som ikke barberer sig selv. Hvad skal den arme soldat gøre, barbere sig selv og blive dømt for lydighedsnægtelse, eller ikke barbere sig selv og blive dømt for lydighedsnægtelse.

Således er brugen af generisk han ikke blot et interessant puslespil for ordarbejdere, men også et pragmatisk problem for piger. Den pige der hører faderen sige: Hvis nogen finder min pibe, får han en femmer, skal hun finde piben, få femmeren og blive (være) en dreng, eller har hun ingen chance for at få belønningen. Første gang en pige er ude for denne brug af generisk han - og denne brug af han er ikke den første et barn lærer - må det give identitetsproblemer der kan sammenlignes med andre paradokser. Drengene vil derimod næppe opdage at der overhovedet er et problem.

I alle tilfælde vil jeg her påstå at brugen af generisk han præger vores forestillinger om hvorledes generiske personer ser ud, det præger altså vores relevansstruktur således at de fleste forestiller sig en mand når de hører en ellers kønsneutral personbetegnelse i generisk form. Man kan hente belæg for dette i det lille tegneforsøg.

Af de 79 tegnede personer som kunne genkendes som havende et køn, forestillede de 51 mænd og 28 kvinder. Med andre ord 65 % af de tegnede personer var mænd, 35 kvinder.

Ser man nærmere på de 3 stillingskategorier som skulle tegnes, viser det sig at tegninger der forestillede arbejdere oftere forestillede mænd, end tegninger af socialarbejdere og lærere. Tallene fremgår af følgende tabel:

Tabel 1.

Andelen af tegninger der forestiller mænd og kvinder blandt tegninger der forestiller arbejdere, socialarbejdere og lærere. i procent	tegnede mænd	tegnede kvinder	ialt
tegnede arbejdere	81	19	100
tegnede socialarbejdere	54	46	100
tegnede lærere	58	42	100
ialt	65	35	100

Af disse tal er kun tallene for tegnede arbejdere og ialt signifikante, dvs. fordelt på en sådan måde de ville forekomme i mindre end 5% af de tilfælde hvor 79 hændelser tilfældigt var fordelt på en af to mulige kategorier. Tallene for lærere og socialarbejdere kan altså være udtryk for tilfældig variation selvom de går i den rigtige retning.

Disse tal kan nu skyldes forskellige ting. For det første kunne det faktum at der tegnes flere mænd og især flest mænd blandt arbejdere skyldes at der i det danske samfund er flere mandlige end kvindelige arbejdere. se tabel 2.

Tabel 2.

andelen af mænd og kvinder blandt arbejdere, lærere m.fl.:			
i procent	mænd	kvinder	ialt
den samlede arbejdsstyrke	59	41	100
arbejdere	67	33	100
administration, undervisningsvæsen, social og sundhedsvæsen	35	65	100
eksaminer fra de sociale højskoler 1977-78	24	76	100
lærere (folkeskole og gymnasium)	46	54	100

Kilde: Statistisk Årbog 1979, tabel 12, 302 og 308. Kategorien administration m.v. er mere omfattende end kategorien socialarbejdere. Tæt på socialarbejdere komme eksaminer fra de sociale højskoler (socialrådgivereksamen, børneforsorgspædagog, omsorgsassistent o.a.), men her er der altså kun tale om kandidater i 1977-78.

Af tabel 2 kan man se at forskellen på andelen af tegnede kvinder blandt de tegnede arbejdere, socialarbejdere og lærere varierer i forhold til den andel kvinder udgør i virkeligheden. Derimod er der en generel forskydning således at mændene i tegninger optager en meget større andel end der tilkommer dem i samfundet. Skønt der er flere lærere og især socialarbejdere der er kvinder end mænd, tegnes der dog flere mandlige lærere og socialarbejdere, og mændenes overvægt blandt de tegnede arbejdere er meget større end blandt de virkelige.

Med hensyn til forskellen i kønsfordeling i de forskellige erhverv afspejler tegningerne altså virkeligheden, men med hensyn til den generelle kønsfordeling afspejler tegningerne ikke virkeligheden. Denne afvigelse fra virkeligheden må bl. a. forklares ved brugen af generisk han. Selvom mange tegnere sikkert har en rigtig fornemmelse af kønsfordelingen (hvad variationen mellem kvindernes andel i de forskellige stillinger kunne tyde på), så har brugen af generisk han gjort at den uspecifikke ubestemte form i instruktionen (en arbejder) leder tanken hen på mænd. Det kan ikke bevises at dette er årsagen - det

fikke ubestemte form i instruktionen (en arbejder) leder tanken hen på mænd. Det kan ikke bevises at dette er årsagen - det er nok heller ikke den eneste - men resultatet af tegneopgaven er et godt indicium for at den almindelige sprogbrug med generisk han præger folks tankegang og relevansstruktur således at 'mænd' optager en større plads end 'kvinder'.

oOo

Det er dog ikke alle personer der lader sig binde til forestillingen om at arbejdere, socialarbejdere og lærere er mænd når de er generiske eller uspecifikke ubestemte. Der er nemlig forskel på hvor mange mænd og kvinder tegner. Det fremgår af følgende tabel:

Tabel 3

Andelen af tegnede mænd, kvinder og ukønnede personer blandt personer tegnet af mænd og kvinder.

i procent tegnere:	tegnede mænd	tegnede kvinder	ukønnede
mandlige	69	25	6
kvindelige	40	28	32
ialt	49	27	25

Forskellen på mandlige og kvindelige tegnere kan ved en χ^2 -test bestemmes som signifikant, dvs. at resultatet er så usandsynligt at det ville forekomme i mindre end 1% af de tilfælde hvor 105 hændelser var fordelt tilfældigt på 2 x 3 kategorier.

Af tabel 3 kan man se at mændene tegnede flere mænd end kvinderne som tegnede flere ukønnede personer. Forskellen kan til en vis grad forklares ved at tegnerne forestillede sig personer af samme køn som dem selv, når de blev instrueret om at tegne en uspecifik, ubestemt. Det gælder måske mændene, men ikke kvinderne som jo ikke har tegnet flere kvinder end mænd, men flere ukønnede end kvinder og flere mænd end ukønnede. Man må derfor lede efter en grund til at mænd i højere grad ubevidst identificerede en ubestemt uspecifik med en mand på grund af det generiske han end kvinder gjorde. Eller omvendt, hvorfor er flere af kvinderne blevet bevidst om den fælde der kan ligge i det generiske han. Jeg kan ikke se at man kan forklare det anderledes end at mænd har fordel af at have den relevans-

struktur hvor 'mænd' optager en større plads end 'kvinder', mens kvinder har interesse i at bryde denne forestillingsstruktur. Relevansstrukturen er en ideologi som kan retfærdiggøre mænds privilegier og fordele, og når mænd ikke bliver bevidste om det urealistiske i denne relevansstruktur, så har de interesse i det.

oOo

Det lille tegneforsøg kan konkluderes og resumeres således: 30 personer blev sat til at tegne en arbejder, en socialarbejder og en lærer - uden at vide at det drejede sig om sprog og kønsroller. Resultatet af dette forsøg angives i tabellen neden for i absolutte tal:

Tabel 4

Antal tegninger fordelt på tegnere (mænd og kvinder) og på hvad de forestiller (mænd og kvinder og ukønnede, arbejdere, socialarbejdere og lærere).

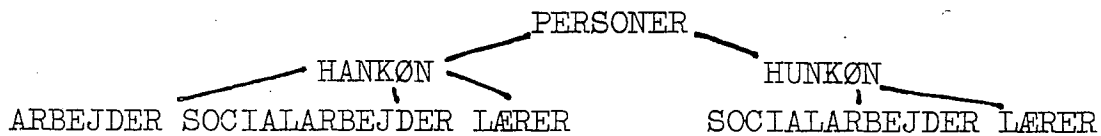
absolutte tal	tegnet af mænd			tegnet af kvinder			ialt
	forestiller	mand	kvinde	ukønnet	mand	kvinde	ukønnet
forestiller:							
arbejder	10	1	0	12	4	4	31
socialarbejder	5	4	1	9	8	6	33
lærer	7	3	0	8	8	5	31
uafgørligt erhverv	0	0	2	0	0	8	10
ialt	22	8	3	29	20	23	105

Tallene "går ikke op" fordi ikke alle tegnere har tegnet 3 personer.

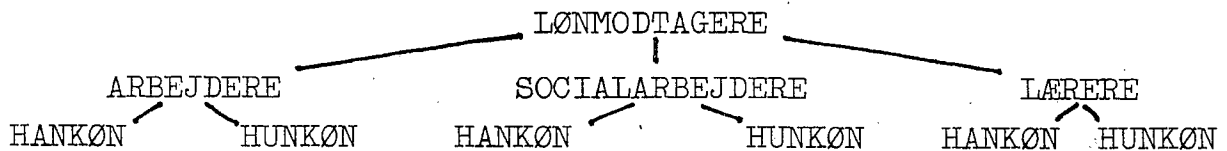
Disse tal er efter min mening gode indicier for en række konklusioner om sprog og sprogbrug.

1. Oppositionen mellem hankøn og hunkøn spillede i folks bevidsthed en større rolle end oppositionen mellem erhvervskategorier som arbejder lærer og socialarbejder. Ellers ville der ikke være blevet tegnet så mange kønnede eller bevidst ukønnede personer. Dette resultat kan forklares ved - og er samtidig selv et argument for - en teori om at folks bevidsthed er organiseret som en pyramide af semantiske komponenter der dels kan udtrykkes som ord, dels som tegninger. Teorien går altså ud på at de fleste af de 30 tegnere har haft en relevans-

struktur der kunne se således ud:

Snarere end en struktur som ordforrådet skulle indicere:

2. Denne relevansstruktur hos tegnerne afspejler til en vis grad forholdene i samfundet. Der er dobbelt så mange mandlige som kvindelige arbejdere, mens der er flere kvindelige socialarbejdere og lærere.

3. Men mere bemærkelsesværdigt ved tegnernes relevansstruktur er det at komponenten MAND er mere dominerende her end mænd er det i virkeligheden. En blandt flere forklaringer på dette kan være at brugen af generisk han, som er meget udbredt i lovsprog og videnskabeligt sprog, har præget tegnernes relevansstruktur således at generiske og ubestemte uspecifikke personer automatisk opfattes som mænd. En anden blandt flere forklaringer (som ikke udelukker hinanden) kan være at denne relevansstruktur for mændene tjente som ideologisk retfærdiggørelse af privilegier og fortrinsstilling. Som støtte for denne antagelse kan man se det at næsten ingen mænd men næsten 1/3 af kvinderne har reageret mod opgavens fremprovokering af van-te forestillinger og fordomme.

